

Opgave Homeroswedstrijd 2026-2027

Homeros, *Odyssee* 21.390-413

Inleiding

De *Odyssee* kent een lang uitgesponnen ontknoping. De held komt in boek dertien al op Ithaka aan, maar het duurt nog bijna tien boeken voor hij werkelijk kan thuiskomen. In tussentijd is Odysseus vermomd als bedelaar, en wordt hij door slechts enkelen herkend, eerst Telemachos, dan enkele trouwe dienaren, die hem zullen helpen bij zijn wraakneming op Penelope's aanbidders. Met de eenentwintigstige zang, waaruit het wedstrijdfragment komt, bereikt de langverwachte onthulling dan eindelijk haar hoogtepunt. De beroemde wedstrijd breekt aan: Penelope zal huwen met diegene die Odysseus' boog kan spannen én een pijl door twaalf in een rij opgestelde bijlen weet te schieten, zoals Odysseus dat placht te doen.

De volledige zang is aan de wedstrijd gewijd. Nadat eerst Telemachos de boog probeert te spannen (en daar ook bijna in slaagt, maar door een gebaar van Odysseus nog net weerhouden wordt), en na vruchteloze pogingen van aanbidders, valt uiteindelijk de beurt aan de vreemdeling. Eumaios, de trouwe varkenshoeder, brengt hem de boog. Vervolgens opent ons fragment met een onheilspellende actie: de koeherder Filoitios, die andere dienaar die trouw is gebleven, vergrendelt op Odysseus' instructie de deuren van de voorhof. Zo zal geen aanbidder kunnen ontkomen. Odysseus spant de boog natuurlijk moeiteloos, en het fragment eindigt met een tweede onheilspellend voorteken: Zeus' donderslag, die dramatiek verleent aan dit moment, dat de algemene identiteitsonthulling inluidt én het lot van de aanbidders lijkt te bezegelen.

Recent werd de veelbesproken filmbewerking van de *Odyssee* door Christopher Nolan uitgebracht. Het is niet verwonderlijk dat deze 'filmische' scène daarin ook een sleutelmoment vormt. Hoewel dat (uiteraard) niet over de hele lijn geldt, is Nolan hier best trouw gebleven aan zijn bron. En toch, wie de film heeft gezien, zal ongetwijfeld verschillen opmerken in de manier waarop film en gedicht de spanning opdrijven, het cruciale moment waarop de boog wordt gespannen, verbeelden, en de emoties daarrond weergeven. Elk medium heeft zo zijn taal, en Nolan bewerkte het eeuwenoude gedicht volgens de kunstgrepen van de moderne actiefilm.

Vertalers van de *Odyssee* blijven dan wel binnen het tekstuele medium; ook vertalen is tot op zeker hoogte altijd een vorm van bewerken. Het debat dat op gang is gebracht door de verfilming, is daarom ook relevant voor ons. Want hoe capteer je in het Nederlands wat Homeros hier met Griekse verzen uitdrukt? Hoe laat je bv. de vergelijking spreken, waarmee de dichter diepgewortelde ervaring en feilloos gemak zo tastbaar overbrengt? Of hoe evoceer je het omslaan van spot in onthutsing in hedendaagse taal?

Tekst (uit de Loeb Classical Library)

κεῖτο δ' ὑπ' αἰθούσῃ ὄπλον νεὸς ἀμφιελίσσης 390
βύβλινον, ᾧ ῥ' ἐπέδησε θύρας, ἐς δ' ἦεν αὐτός·
ἔζετ' ἔπειτ' ἐπὶ δίφρον ἰών, ἔνθεν περ ἀνέστη,
εἰσορόων Ὀδυσῆα. ὁ δ' ἤδη τόξον ἐνώμα
πάντῃ ἀναστρωφῶν, πειρώμενος ἔνθα καὶ ἔνθα,
μὴ κέρα ἵπες ἔδοιεν ἀποικομένοιο ἄνακτος. 395
ᾧδε τις εἶπεσκεν ἰδὼν ἐς πλησίον ἄλλον·
“ἦ τις θηητὴρ καὶ ἐπὶ κλοπὸς ἔπλετο τόξων·
ἦ ῥά νύ που τοιαῦτα καὶ αὐτῷ οἴκοθι κεῖται,
ἦ ὅ γ' ἐφορμᾶται ποιησέμεν, ὥς ἐνὶ χερσὶ
νωμᾷ ἔνθα καὶ ἔνθα κακῶν ἔμπαιος ἀλήτης.” 400
ἄλλος δ' αὖ εἶπεσκε νέων ὑπερηνορεόντων·
“αἶ γὰρ δὴ τοσοοῦτον ὀνήσιος ἀντιάσειεν
ὥς οὐτός ποτε τοῦτο δυνήσεται ἐντανύσασθαι.”
ὥς ἄρ' ἔφην μνηστῆρες· ἀτὰρ πολύμητις Ὀδυσσεύς,
αὐτίκ' ἐπεὶ μέγα τόξον ἐβάστασε καὶ ἶδε πάντῃ, 405
ὥς ὅτ' ἀνὴρ φόρμιγγος ἐπιστάμενος καὶ ἀοιδῆς
ῥηιδίως ἐτάνυσσε νέῳ περὶ κόλλοπι χορδὴν,
ἄψας ἀμφοτέρωθεν ἐυστρεφὲς ἔντερον οἴος,
ὥς ἄρ' ἄτερ σπουδῆς τάνυσεν μέγα τόξον Ὀδυσσεύς.
δεξιτερῇ ἄρα χειρὶ λαβὼν πειρήσατο νευρῆς· 410
ἢ δ' ὑπὸ καλὸν ἄεισε, χελιδόνι εἰκέλη αὐδήν.
μνηστῆρσιν δ' ἄρ' ἄχος γένετο μέγα, πᾶσι δ' ἄρα χρῶς
ἐτράπετο. Ζεὺς δὲ μεγάλ' ἔκτυπε σήματα φαίνων·